

Erdem Özgül: 1915 SOYKIRIMININ MELEZLEŞTİRDİĞİ TOPLUMLAR: ERMENİLER, ZAZALAR VE KIZILBAŞLAR

Posted on 03/11/2014

25-27 Ekim 2014 tarihleri arasında Erivan'da düzenlenen konferansta 1915 soykırımının melezeleştiirdiği toplumlar üzerine konuşan Erdem Özgül'ün konuşması:

Değerli Arkadaşlar Merhaba,

Bu konferansa çağrılı olmaktan onur duyuyorum.

Bu konferansın konusu olan Zazalar ve Aleviler benim ailemin bileşenlerini oluşturuyor. Yine Ermeniler ve Ermenistan da hem benim hem de babamın anne tarafı ve anavatanı.. Bu aynı zamanda zorla oluşturulan bir ailedir de. Soykırım zoruyla oluşturulan, tek bir kimliğe zorlanan bir aile. Ve böyle yüzbinlerce aile var, bilindiği üzere. Ben tebliğimi iki bölüm halinde sunmak istiyorum. Birinci Bölüm Zaza ve Alevilerin, Ermeni ve Süryaniler ile olan ilişkilerine dayanıyor. İkinci bölüm benim Ermeniler üzerine tanıklık öykülerime dayanıyor. Daha önce yazdığım öykülerden üç küçük paragraf aktaracağım soykırım sonrası Batı Ermeni kültürünün canlılığı üzerine.

1. Bölüm

Zazalardan başlamak istiyorum. Zaza ismi Dersim'de bilinen bir adlandırma değildir.

Dersim'de yaygın üç dilin insanları yaşar, Kurmançlar kendilerine Kürt-Kızılbaş, Kırmançlar

kendilerine Kızılbaş ve başkaları onlara Zaza der. Daha çok Müslümanlar Zaza adlandırmasını kullanırlar, Nurettin Zaza, Ahmet Zaza gibi, Zazalığıyla övünen soy isimlerine, ya da mahlaslara Dikranagert ve Bingöl dolaylarında sık rastlarız. Bu iki grubun arasında bir de Etnik Ermeniler vardır, Alevileşmeye zorlanmışlardır bu insanlar. Dillerini kaybetmiş, Zazaca ya da Kürtçe konuşurlar.

Zazalar bir ulus mudur? Kürt ulusunun ya da Ermeni ulusunun bir parçası mıdır? Bu soruya daha uzun süre tatminkar bir yanıt veremeyeceğimizi söylemek zorundayım. Zazaların önemli bir bölümü Kürt mücadelesine destek vermekte, serpilen ve gelişen Kürtçeyi Zazacaya tercih etmekte. Bugün Zazaca Kürtçenin gölgesinde ikincil ve git gide gerileyen bir dil konumunda. Zaza ulusunun birer ferdi olduğunu söyleyen Dersimli Kızılbaşlar ve çevre illerdeki Zazalar ise sadece Kürt fobisiyle, biz Kürt değiliz, diyor, çok fazla uğraşmıyor, bilimsel çalışmalara yönelmiyorlar Zaza dili ve tarihiyle ilgili.

Buna karşın Zaza dünyası son derece zengindir. Bir yanda Kızılbaşları, diğer yanda Şafi Müslümanları, bir diğer yanda Süryani Kilisesine katılan Hristiyan Zazalar bulunmaktadır.

Süryani kilisesi örneği önemli ve doğuda benzerleri bulunan bir vakiadır. Mesela Suriye’de Müslümanlaşan Arap Ermeni aşireti vardır. Yine Suriye’de Kürtçe konuşan Ermeni aileleri vardır.

Zaza Süryaniler kendilerini Adıyaman’da meşrulaştırdılar. Şöyle ki bugünkü Türkiye’nin yuttuğu topraklar üzerinde kadim halkların bakiyeleri var. Bunlar küçücük öbekler oluşturuyorlar. Hatay’da Rum (Melkit) ortodokslar var. Vakıflı Ermeni köyü var. Mardin’de Süryaniler var. Rize ve Artvin illerinde, artık önemli kısmı dillerini unutmuş olsa da, kendi Ermenice dialektini yaratmış yaklaşık 200.000 kişilik bir topluluk olarak Hemşinliler var. Sinoptan Trabzon’a şehirlerinden köylerine Rumca konuşmayan ama Pontos kültürünü öyle ya da böyle yaşayan birileri var. Sadece Trabzon’da 300’ün üzerinde köyde ise, Türkçeyi çat pat konuşan ama ana dili Romeyika (Pontos Rumcası) olan azımsanmayacak ölçüde kalabalık

birileri var.

Benzer bir şekilde de Adıyaman'da Süryaniler var. Kalabalık aileler bunlar. Şehirde Ermeni kilisesinin de olmayışı nedeniyle aralarında Ermeni aileler de var. İbadet dilleri Süryanice. Günlük dilleri Zazaca, genç nesilleri Türkçe konuşuyorlar, asimilasyon onların üzerinde de son derece etkili.

Bahsettiğim Zaza süryanilerin bir çoğunun iki dinli olduğunu da sakınmadan söyleyebiliriz. Hem Hristiyanlar hem de Kızılbaş. Kızılbaş derken, tipik bir Müslümandan bahsetmiyorum. Namaz kılmaz, hacca gitmez, deyişler söyler, saz çalar, semah çeker, bu folklorik yapı Zaza Süryanilerin çoğuna, İslamdaki zorlamanın aksine hoş geliyor. Dinen bir yakınlıktır da aynı zamanda, ölünün ardından mum yakmalar falan da benzeşmedir.

1915 soykırımından önce ve sonra şöyle bir iddiayı tartışabiliriz aslında: Kızılbaşlık çok dilli ve çok dinli ayrı bir dindir. Bu dine Ermeni kilisesinin, Süryani kilisesinin ve bugün artık komşulukları kalmayan Ezidi dini sisteminin güçlü duyguları katılmıştır. Ama bu nasıl olmuştur? Bu soruyu sormak önemlidir diye düşünüyorum.

1915 soykırımına ilişkin en iyi tanımlama bana Süryanilerinkiymiş gibi geliyor. Seyfo çok somut bir terim ve Seyf Tur Abdin ve Batı Ermenistan'ı özellikle kuruttu. Seyf kimin elindeydi, yine bu soruyu sormak da çok önemli.

Büyük bir Hristiyan kitle İslamın içinde kayboldu. Klikya, Dersim ve Sivas'ta yine büyük kalabalıklar Kızılbaşlaştı. Bu insanlar zor yoluyla değişiyorlar, malları el değiştiriyor, hayatları değişiyor. Ama insan tarihin öznesidir denmiştir bir kere, gelirken getiriyorlar da. Kimi ritüellerini, ananelerini katıldıkları topluluklara da veriyorlar.

Adıyaman'daki Süryani kilisesi olayı buna örnektir. Kızılbaşların Adıyaman'da az oluşu, Süryani kilisesinin tüm baskılara rağmen şehirde ayakta kalmayı başarabiliyor oluşu,

Süryanilerin orada kendilerini ulus olarak değil ama Kürtlerin tabiriyle 'Mesihi' olarak ayakta tutmalarına yarıyor. Komşuları Adıyaman Kızılbaşları, Komşu illerdeki Maraş ve Malatya Kızılbaşlarına göre çok daha kendine has, Hristiyanımsı bir inanca da sahiptirler bu kilisenin de etkisiyle.

Bir parantez açıp buradaki farklılığın altını çizmek gerekiyor. Maraş çok yoğun Balkan ve Kafkas göçmen nüfusa sahip bir Klikya şehri ve Ermeniler giderken yoğun direnişler sergiliyorlar Maraş'ta. Kafkas göçmenlerinden (Ki Kızılbaşlar onlara Ökkeşler, Osmanlar diyor, devlet anlamında, devletliler anlamında) hala duymak mümkündür Ermeni direnişlerini ve bu ölümcül direnişi hala affedemiyor, hınçlarını Kızılbaşlar'dan çıkartıyorlar.

Çok özcü bir yorum mu oldu bu, diye sorulabilir ama sanmıyorum. Burada tek tek, bireysel hayatlardan, yalnız insanların duygu ve düşüncelerinden bahsetmiyoruz. Paronayaklaşmış toplumlardan ve onların hıncından bahsediyoruz. Yerleşmek için herşeyi yapmış, dağdan gelip bağdakini kovmuşlar, Maraş'ın kalan Kızılbaş yerleşimlerinin neredeyse tamamında yaşlıların barınıyor oluşu, gençlerin Türkiye metropollerine de değil, Avrupa'ya sürgünü seçmesi de ayrı bir dehşeti anlatıyor zaten.

Aleviler Malatya'da Maraş'a göre sayıca çok daha az ve dinen çok daha fazla İslamize olmuş durumda. Bu şehir özelinde öncelikle 1915 soykırımı, sonrasında da Malatya'nın Ermeni mahallerinin en son 12 Eylül 1980 cuntasının akabinde terkedilmesi Alevileri, kendilerini daha fazla İslamın içinde görmeye itmiştir. Çünkü burada da Müslüman topluluklar aşırı sağcıdır ve Alevilerin katlinin helal olduğunu savunurlar, Aleviler bu katliam tehdidine karşı, aynı dindeniz cevabını vermek zorunda kalıyorlar.

1915'ten önce ve sonra Kızılbaşların kapalı kapılarını dışarıya Ermeniler açıyordu, Tur Abdin bölgesinde Süryanilerin Ezidilerin açık kapısı olması gibi bir durum bu da. Şimdi böyle bir kapı, yardım eli yok ve Kızılbaşlar başlarının çaresine bakmak zorundalar. Adıyaman örneğinde Süryanilerle dayanışıyorlar, Maraş Örneğinde dışarıya göç veriyorlar, Malatya

örneğinde ise İslama daha çok yaklaşıyorlar.

Ve bu şehirler Ermenileri ve Süryanileri kaybettiğinde, Kızılbaşlar da farklılıklarını yitiriyor. Sunnilik ölümden ağır belki ama hızla Şia gibi bir şey oluyorlar. Her halükarda biz kitapsız değiliz, Kuran'a bağlıyız, cenazemizde kitabı okur, düğünümüzde dini nikahı kıyarız anlayışını benimsiyorlar.

Şia gibi bir şey dememin nedeni, Şia'nın Alevileri kabul etmemesi, Alevilerin ise namaz kılmaması, hacca gitmemesi, başka küçümseyici herhangi bir nedeni yok bu ifadenin.

Kızılbaşlara Alevi ismi hepimizin malumu, İttihat ve Terakki Partisi memurlarının yakıştırmasıdır. Bu ismin verilmesinde birçok amaç var; 1915 yılı öncesinde Dersim, Klikya, Sebestia gibi bölgeleri geziyor, oralarda kanaat önderleriyle görüşüyorlar. Burada iki türlü nabız yokluyorlar bence, "gavur" olarak adlandırdıkları, bölgenin Ermeni, Rum ve Hay-Horomlarına karşı devlet bir saldırıya geçtiğinde ne olur? Aleviler bu operasyonun karşısında mı, yoksa yanında mı yer alırlar? Toplum psikolojisini ölçüyorlar.

Şah İsmail'in, İranlıların isimlendirmesiyle Kızılbaşlar, Jön Türklerin isimlendirmesiyle Aleviler Hristiyanlara Kürtlerden çok daha fazla bağımlılar. Kürtlerin yaşam alanları onlara göre dışa açık, toprak işlemeseler dahi kendiliğinden verimli, hayvancılık var, en önemlisi dışa açılmada herhangi bir sorun yaşamıyorlar, çünkü imparatorluğun bilek gücüdür Kürtler aynı zamanda.

Hristiyanları katlederlerse fazladan toprak sahibi olurlar Kürtler. Nitekim demografi değişti de, Süryaniler tapulu mallarını dahi geri alamıyorlar özellikle Kürt komşularından. Şiddet ve zor konusunda Kürtlerin kazancı kayıplarından çok çok fazla oluyor böyle bir durumda, bunu taa o zamandan öngörebiliyorlar da.

Seyf kimin elindeydi diye sormuştuk. Şimdi cevaplayalım. Seyf Asuri-Süryani, Ermeni, Rum,

Ezidi ve Musevi toplulukları dışında herkesin elindeydi. Kızılbaşların da elindeydi.

Kızılbaşların soykırımında yok ediciliğe çıkan yolunu şöyle de tarif edebiliriz aslında, bir Ezidinin etrafına bir daire çizerseniz, inançlı biriye o daire onun kaderi olur, çiğneyip o tuzağı çıkamaz, sizin çizdiğinizizi silmeniz gerekir.

Alevilelerin dramı bu değildir ama bunun kadar ağırdır. Burada benim çok severek çalıştığım bir konuya giriyoruz. Batı Ermenileri ve yarattıkları uygarlık ve bu uygarlığın artı değerinin gasp edilmesi. Batı Ermenileri benzeri olmayan bir topluluktur. Son derece üretkenler, bunu sizlere anlatıp, tereciye tere satmak istemem doğrusu. İmparatorluğun her yerine yayılmış durumdalar, Rusya'ya, İran'a, Hindistan'a, dünyaya dağılmış durumdalar. Haliyle Sivas'ın, Dersim'in küçük köylerine dahi ulaşıyor, ulaştırıyorlar o günün dünyasının değerlerini. Bu insanlar yeni bir dünyanın doğduğunun bilincindedler ve çağı yakalamak istiyorlar. Bilgisi becerisi oranında köylüsü de bunu istiyor, kentlisi de, burjuvazisi de. Bu atılımdan, toplumun yükselişinden en çok Kürtler ve Kızılbaşlar yararlanıyorlar. Ermeni kazancından haraçlarını almayı ihmal etmiyor, büyük şehirlere akan yoksul Ermenilerin topraklarına konmakta bir beis görmüyorlar. Kürtler elbette devlette tanınıyorlar ama bir toplum olarak hala yeterince üretken değiller. Aleviler devletten de dışlanmış her an katliam bekleyen bir dini topluluk, üstelik dağınıklar da. Kimliğini yüz yıllardır yok sayan Süryaniler, Ermeniler, Araplar, Türkmenler, Kürtler... Bu toplulukların tamamının Alevileri var ama buna rağmen Alevilerin ortak hiç bir noktaları yok. İşte bu Alevilerin içine düştüğü çemberdir bence.

1915 soykırımında Alevilerin rolünü buradan keşfetmek gerekir kanısındayım. Büyük bir bölümü, silah ve güç sahibi Alevilerin, Hristiyanları katledelim ve zenginliklerine el koyalım onların, diyorlar. Diğer bir bölüm, yok etmekle zarar ederiz, diye düşünüyor, elimizin altındaki insanlar bunlar, zenginliklerini bizden saklayamazlar zaten, sürekli pay sahibiyiz, haraç alıyoruz, neden gelirimizi keselim, baltayı ayağımıza vuralım ki? Bu iki cephede bir de Alevi alt sınıfları var. Ermeni ve Pertek, Elazığ ve Adıyaman'da Süryani anlatılarında şunu

görmeyiz, Kızılbaş köylü kadın çocuk, yaşlılar gelip ölüme gönderilen insanların çıkımını aramaz genelde, onlara işkence yapmazlar, gidenlerin ardından kırıntıları yağmalarlar sadece.

Burada şunu dile getirmek istiyorum, Kızılbaş örneği diğer topluluklara göre, Özellikle Kürt-Türk ve Çerkeslere göre daha naiftir ve bu yanıltıcı sonuçlara yol açar. Bahsettiğim Ermeni uygarlığının zengin kalıntılarının yağmalanıp yok edilmesinde Alevi bölgeleri daha yok edicidir örneğin ama bu görülmez. Dersim, Sivas, Malatya, Maraş ve diğer iller kilise, okul gibi Ermeni yapılaşması zenginidir, ama bunların hiçbiri Diyarbakır, Bitlis, Van ve Kars'taki gibi ayakta kalma şansına sahip olamamıştır. Bunu hatırdta tutmak gerekir.

Aleviler üzerine ilk okuma şudur: Bu insanlar canları pahasına Ermenileri korumuştur. Doğrudur. Örneğin Ermeni tarihinin yüz akı Soğomon Tehleryan'ı yaşlı bir Kızılbaş kadın hayata döndürmüştür. Bu bile başlı başına bir övünç vesilesidir, Tehleryan sadece yok ediciyi yok eden bir anti karakter değildir, aynı zamanda, bir adam öldürdüm ama katil değilim, diyen bir tarihsel haklılığın da sahibidir. Bu ilk okuma yalnızca Tehleryanı kurtaran kadın, kadınlar ve aileler örneğinde doğrudur. Çünkü Tehleryanların kendi geleceğini belirleme haklarına ket vurmamıştır.

Bir de aşiretlerin kurtarma öyküleri vardır. İşte burada bu yargı sarpa sarıyor. Kızılbaşların ekonomik mecburiyetleridir burada onları özellikle Ermenileri kurtarmaya iten.

Kurtarılanlar iki türlü kurtarılıyor. Birincisi Dersim'e sığınanlar belli bir para karşılığı, Silahlı Kızılbaşlar tarafından Erzurum ya da Kars'a naklediliyor, orada Rus askerlerine ya da Ermeni gönüllülerine iade ediliyorlar. Abartılanın aksine bildiğimiz insan ticareti bu.

İkinci bir kurtarma vakası şu oluyor; özellikle Sivas ve Amasya'da yaşanıyor bu. Büyük Ermeni kabileleri yola çıkarılıyor. Kızılbaşların yerel otoriteleri devletle sorunludur ama bu cinayetleri görmezden geliyorlar, halk desen kendi canından korkuyor zaten, devlete laf

etmek ne kelime? Geriye dağılan aileler kalıyor. Kadınlar ve kızlar kalıyor. Soğomon Tehleryan'ın, Misak Manuşyan'ın yaşıtı çocuklar kalıyor. Bu insanları kurtarıyorlar. Kimliksiz çocuklar, kadınlar ve ailelerden bahsediyoruz. Yol bilmiyorlar, iz bilmiyorlar. Manuşyan kadar şanslı değiller yani. Bunlar kurtarılıyor. Çünkü yetenekliler, her iş geliyor ellerinden ve bir dehşetin içinden çıkmışlar, itiraz edecek, köleliği kabul etmeyecek şartlara sahip değiller. Burada çok ağır bir sömürü vardır özünde. Ve hiç bir şekilde mal iadesini duymayız bu kurtarma öykülerinde. Tarla, han, hamam, bağ, bahçe, çok yoğun el koymalar olmuştur ama bal tutan parmağını yalamıştır bu durumda. Bunların bilinmesinin, kulak ardı edilmemesinin önemli olduğunu düşünüyorum.

Bütün bunlara rağmen Kızılbaşlar tarafından “kurtarılan” Ermenilerin, Dostoyevski'nin Sibiry'a sürgüne gönderilen kahramanına söylediği: “Dostlarım hayat her yerde hayattır.” betimlemesine taş çıkarırcasına yaşamaları, onların ağıd karşısındaki yaşama isteklerini belgeler. Bundan toplumsal anlamda Kızılbaşların ellerini yıkayacakları bir arınmışlık okumak hata olur. Büyük bir yağma imkanı doğmuş ve onlar da buna katılmıştır, doğrusu budur.

Aksi okuma şöyle olabilirdi. Örneğin Dersim'deki Mirakyan aşireti Aleviliğe zorlanmaz, kiliseleri kapanmaz, Ermenicelerini kaybetmezlerdi, bu durumda bir kurtarmadan bahsedebilirdik ama bu olmadı. Aksine bir kendine benzetme olayı yaşandı. Örneğin Mirakyan Ermeni aşiretinin 3. ve 4. kuşak genç bireyleri daha yeni yeni Hristiyanlıklarına kavuştular, vaftiz oldular. Bir çoğu bu cesareti yaşadıkları Avrupa ülkelerindeki tarafsızlıktan aldılar. Miran Pırğıç Gültekin gibi pek azı ise Ermeniliğe yapılan saldırı ve hakaretlere daha fazla katlanamadı ve kimliklerini açıkça, Batı Ermenistan'da savunma yoluna gittiler. Görüldüğü gibi bu Ermenilerin, kendini Alevilikten kurtarmasının öyküsüdür aslında.

2. Bölüm

Ermeni anıtı, Hristiyanlık Etkileri

Sarkis Bağdaşaryan'ın bir eseri vardır. Burada, Dağlık Karabağ (Artshak) Cumhuriyeti'nin simgelerindedir bu eser. Adı: Menq Enq Mer Sarere'dir. Süngertaşı kayasından oyulmuş yaşlı erkek ve kadın, Yukarı Karabağ dağ halkını temsil eder.

Oysa ben henüz Sarkis Bağdaşaryan'ın eserini görmezden önce Tatik yev Papik'i görmüştüm. Bağdaşaryan'a ne ölçüde ilham verdi gördüğüm anıt, bilemiyorum. Bildiğim Alevilerin dilinde Tatik ile Papik, Alik ile Fatik halini almıştı. Kimi Aleviler bu anıtı şöyle de görmek yanlısıydılar: Gelin ve damat kayası. Khavaçur çayına giderken uçurumun ağzındadır anıtın Dersimli olanı. Tasvir edilen bedenler daha gençtir ve kadın erkeğin göğsüne yaslamıştır başını. İşte kadın ve erkeğin bu sevgili hali Alevilerin dilinde 'aşıklar kavuştuklarında taş kesilmişler' şeklinde ifade bulmuştu. Anıt üzerine bir birinden güzel hikayeler dinledim, ama anıtı dikkatli baktığımda onunda bir Ermeni ustanın elinden çıktığını da gördüm. Bir kaç cümle Hayeren not düşülmüştü anıtın ayak kısmına.

Eseri ilk görüşümdü, ama daha önemlisi aynı zamanda bir anıtın kutsanışına da ilk defa denk geliyordum. Bugün öğrendiklerimin hiçbir önemi yok bu anlamda. O gün benim de içinde olduğum anlamaya çalışan bir kalabalık vardı, dilerseniz adına 'Biz Dağlarımızı' diyebileceğiniz bu anıtın başında. Ve bir kadın, elini kutsanmış yağa batırdı ve ayinine başladı. Dokuz haç kızın ve dokuz haç oğlanın bedenine çizdi. Kızın alınına, oğlanın alınına, ikisinin gözlerine, sonra kulaklarına ve burunlarına, kalplerine ve ellerine, sırtlarına ve ayaklarına, dokuz haç çizdi ve bize seslendi: "Bu oğlanın kalbidir", eli kalbinde. "Bu kızın kalbidir", eli bu defa kızın kalbinde. Ve elini kendi kalbine götürdü "bu benim kalbidir". "Bu bizim kalbimizdir" dedik hep bir ağızdan ve eşlik ettik kadına: "Bu ilahi mühür kalbini pak kılsın ve sende doğruluk ruhunun daimi olmasını sağlasın." Ve yağı kızın ve oğlanın

ayaklarına sürdü ve hep bir ağızdan dua ettik: “Bu ilahi mühür ebedi hayata olan ilahi yürüyüşünüzde size rehberlik etsin ve sendelememeniz için ayağınızı korusun.”

Törenin ardından mumlar yaktık, helva yedik ve Anahit’e dualar ettik. Çevre köylerden Aleviler, Ermeniler, Çerkesler ve Pomaklar, bütün kirve ve hısım, bir birine tutunmak için akraba olmuş, kendi kültürlerinden almış ve vermiş aileler, dualar ettik, ayin yaptık ve yolumuza devam ettik.

Kılıç Artığı Ermeni Kadınlar ve Levon Ekmekçiyan’ın Ölümü Üzerine bir çocukluk anısı

Köyler, kasabalar kadınlara kalmıştı. Bu kadınların, anaların çoğu Ermeni olduğu için kasabalar Ermenistan’a benziyordu, Türkiye’den çok. Ermenistan dediğin yer sonu gelmeyen kıyımlarla boğuşmasıyla bilinir zaten. Bu kadınların bir oğulları daha vardı, yürekleri ağızlarında o çocuktan haber bekliyordular. Onun haberini fısıltı gazetesi getiremezdi bize. Bu bahiste dedikodu bile cesaret işiydi. Ama radyo ve televizyon haberini veriyordu her gün. Ben Levon’la arkadaş olduğumun farkına o günlerde vardım işte. Onu gözyaşlarının ortasından aldım, çıkardım, kendime arkadaş yaptım, henüz hayattaydı, ölmüş gibi yasını tutamazdım her ne kadar ölümü abdala malum olsa da. Televizyonda Levon’un mahkemesinden görüntüler veriyorlardı. Levon benim hakkım ölümdür diyor nedamet getiriyordu, evde anaların, kızların boğazları düğümliyor, hıçkırıklar alıp başını gidiyordu. Orada, o odada hakim olan ruh haline ben de boyun eğiyordum bazen, ama onlar gibi her zaman acı çekiyordum, dersem yalan olur. Arkadaşımla başbaşa kaldığımda üzölmek yerine onunla oyunlar oynuyor, ona özeniyor, onun koyu kara güneş gözlüklerini takıyor, yanı başında yürüyordum.

Fazla zaman geçmedi arkadaş olmamızın üzerinden, Levon’u öldürdüler. Boğazına bir ip geçirdiler, nefesini kestiler, onu koyu karanlık bir kimsesizler mezarlığına gömdüler.

Cenazesini bekledim, haftalarca, aylarca bekledim. Burası, bu köyler, kasabalar, göçmen olan Kürt ve Türkmen erkekleri çekilmiş, yerli Ermeni kadınlarına kalmıştı madem, burası onun anavatanydı, Levon kimsesiz değildi, burada onun için kederlenen kadınlar, onun insanların ibadet ettiği kiliseler, ekip biçtiği tarlalar ve gömüldüğü mezarlıklar vardı. Buraya getirilebilirdi, burada onun evi vardı. Kadınlar Levon'un anneleri, kızlar ve ben kardeşleriydik, onu getirseler buraya, analarının acıları belki biraz dinerdi, en azından oğullarının gidip başında ağlıyacakları bir mezarı olurdu. Olmadı. Analar kendi oğullarının yanı sıra bir de onun kimsesizliğine yandılar.

Doğduğum köydeki Ermeni Mezarlığı ve Ermenilere dayatılan yaşam biçimine dair bir tanıklık

Sonra biri, bir Ermeni fedaisinin mezarından bir hançer çıkardı, olağanüstü halin sıkı zamanları o ara. Askerler bilmiyormuş gibi yapmış, bizim adam hançeri Elazığ'a kadar götürmüş, esnaf biz de bu altın hançeri alacak para yok deyince memlekete döneyim, sonra icabına bakarım, zaten zenginim, demiş adam. Tamam sen körsün ama dünya şaşı dahi değil, askerler cin gözlü, yolda bizim köylüyü Ermeni hançeriyle yakalamışlar, demek dağdakilere hançer hediye edecektin diye anında tespit etmişler, hançerin ne işe yarayacağını, bunu hançerle epey bir dağlamışlar, sonra da hançeri alıp ordudan kaçmış bu işkenceci askerler. Altının bu kadar değerlisi Kürdü de, Türkü de insan aidiyetlerine ihanet etmeye zorluyor Shekeaspera.

Bu kadar hırsızlık, yağma olmadan önce, çok daha küçükken haliyle ben, Ermeniler geceleri yaşarlar sanıyordum. Gece geliyorlar, mezarlıklar aslında birer ev ve onlar bizim hiç bilmediğimiz kapısından giriyorlar evlerine, gündüz hiç çıkmıyorlar, bizimkilerin pisliklerine katlanamıyorlar çünkü. Böyle çok fazla rüya da görürdüm, bir eve gidiyorsun, çıplak insan bedenlerini geçtiğinde bir yere varıyorsun, orada sakin bir yer var, vurup kafayı uyuyorsun, gece olunca tarlanı tumunu ekiyorsun yine yeniden.

Bu rüyalar üzerine çok kafa yordum sonradan. Babamların bir eniştesi varmış, Erzincan'lı, Armıdan'lı bu enişte. Gelmiş bizim köye yerleşmiş, babamların bir halasıyla evlenmiş, çok yetenekli ama çok da öfkeli bir adammış, hala dedemlere yalvarırmış, beni bu adamın elinden alın öldürüyor bu adam beni diye, karısını sevmek bir yana öldüresiye dövermiş Baron Dikran, ama bizimkiler ayıplamaz, yeteneğinden yararlanırlarmış eniştenin. Evlerin arkalarında ahırlar, samanlıklar olur, öyle bir evleri vardı bunların, karanlıkta, kuyu içinde, ama insanı bırak fareyi yaşatmaz orada kalbi olan insan, yaşatmışlar, el mecbur yaşamış onlar da.

Kaynak: devrimcikaradeniz.com